

30 JUNI 2016

PERSBERICHT WRR-VERKENNING NR. 33 *Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden*

WRR: Overheid overschat financiële zelfredzaamheid burgers

Problematische schulden ontstaan mede doordat de overheid te hoge verwachtingen heeft van de financiële zelfredzaamheid van burgers. Voor veel mensen zijn de regels te ingewikkeld, en bovendien wordt te weinig rekening gehouden met de psychologie van mensen. Het onbedoelde gevolg is dat schuldenaren soms gedwongen zijn nog meer schulden te maken.

Dat staat in de Verkenning *Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden* die de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) vandaag om 14.30 uur publiceert. Het aantal huishoudens in Nederland dat zijn schulden redelijkerwijs niet meer kan afbetalen is de laatste jaren gestegen tot ruim boven de half miljoen. Het probleem komt in alle lagen van de bevolking voor. Deze Verkenning richt zich op de rol van individuele mentale kenmerken en vermogens in deze problematiek.

Persoonlijkheid en stress

Voor financiële zelfredzaamheid moet iemand uiteraard voldoende kunnen lezen, schrijven en rekenen. Nederland kent circa 2,5 miljoen laaggeletterden van 16 jaar en ouder. Voor hen is een goed financieel beheer al snel te moeilijk.

Maar ook persoonlijkheid speelt een belangrijke rol, zo blijkt uit deze Verkenning. Zowel de wetenschappelijke literatuur als eigen WRR-onderzoek laten zien dat mensen met een vermijdend karakter en mensen met weinig zelfcontrole een beduidend grotere kans lopen op financiële problemen. Ze zijn eerder geneigd problemen te ontkennen, teveel geld uit te geven en niet op tijd maatregelen te nemen. Deze persoonlijkheidskenmerken zijn voor een deel erfelijk bepaald. Sommige mensen hebben dus 'van nature' meer kans op financiële problemen dan anderen.

Ook blijkt uit onderzoek dat stress en armoede een negatieve invloed hebben. Als gevolg van stress en armoede denken mensen minder lang over beslissingen na, laten zij zich sterker leiden door de acute problemen van het moment, en wordt hun zelfcontrole minder.

Problematische schulden zijn natuurlijk bij uitstek een bron van armoede en stress. Dus juist op het moment dat het extra belangrijk is geen domme dingen te doen, gaan psychologische

mechanismen spelen die het moeilijker maken verstandige financiële besluiten te nemen en de lange termijn voor ogen te houden. Zo kan een neerwaartse spiraal ontstaan.

Eigen schuld?

Dit roept de vraag op of problematische schulden ook altijd geheel 'eigen schuld' zijn. Volgens de WRR-Verkenning moet 'eigen verantwoordelijkheid' het uitgangspunt blijven. Wel moeten we ons realiseren dat het burgers soms moeilijk wordt gemaakt om die verantwoordelijkheid ook waar te maken, dat niet iedereen in gelijke mate beschikt over de daartoe vereiste mentale kenmerken en vermogens, en dat psychologische mechanismen de zaken nog eens kunnen bemoeilijken. Goed beleid houdt hiermee rekening.

Aanbevelingen

Tegen deze achtergrond bevat de Verkenning drie aanbevelingen:

- De overheid zou allereerst moeten voorkomen dat mensen nodeloos in financiële problemen komen door keuzes zo in te richten dat mensen relatief makkelijk zullen uitkomen bij de optie die voor hen financieel gezien waarschijnlijk het beste is (*nudging*). Een voorbeeld is het veranderen van de standaardoptie bij een huwelijk van 'gemeenschap van goederen' in 'beperkte gemeenschap'.
- Als mensen toch in problematische schulden (dreigen te) komen, moet er eerder contact worden gelegd tussen schuldenaar en hulpverlener. De problemen zijn dan nog beter hanteerbaar, en de schuldenaar zit wellicht nog niet zo in de stress en paniek dat hij minder goed in staat is tot helder denken. Dit kan door de schuldhulpverlening laagdrempeliger te maken en door meer werk te maken van vroegsignalering.
- Als mensen hun schulden aan de overheid niet meer afbetalen, moet de overheid haar bijzondere bevoegdheden tot invordering zoveel mogelijk pas inzetten nadat is vastgesteld dat de betreffende schuldenaren ook beschikken over voldoende middelen. Anders kan het gevolg zijn dat schuldenaren onder het bestaansminimum uitkomen, en daardoor welhaast gedwongen zijn om nieuwe schulden te maken.

Noot voor de redactie

De Verkenning *Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden* is geschreven door dr. Will Tiemeijer, onderzoeker bij de WRR, en maakt onderdeel uit van het project Maatschappelijke Scheidslijnen, waaraan ook prof.dr. Mark Bovens, drs. Anne-Greet Keizer en Vivian van Wingerden deelnemen. De publicatie is vanaf 30 juni beschikbaar via www.wrr.nl en te bestellen via Amsterdam University Press (ISBN 978 94 6298 423 3).

De serie 'Verkenningen' omvat studies die in het kader van de werkzaamheden van de WRR tot stand zijn gekomen en naar zijn oordeel van zodanige kwaliteit en betekenis zijn dat publicatie gewenst is. De verantwoordelijkheid voor de inhoud en de ingenomen standpunten berust bij de auteurs.

Over de WRR

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid is een onafhankelijk adviesorgaan, dat de regering en het parlement gevraagd en ongevraagd advies geeft over onderwerpen vanuit een langetermijnperspectief. Deze onderwerpen zijn sectoroverstijgend en hebben betrekking op maatschappelijke vraagstukken waarmee de samenleving in de toekomst te maken krijgt of kan krijgen. Meer informatie over de WRR is te vinden op: www.wrr.nl.